Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 915-936

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22605

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 14.03.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.06.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (28.03.2019)- Referee 2 (21.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

MAKEDONYA RADOVIŞ'DE BİR TÜRK YÖRÜK KÖYÜ KOCALI'DE GELENEKSEL GELİN GİYİMİ

Melda ÖZDEMİR* - Aslıhan TURAN**

ÖZ

Osmanlının Balkanları fethiyle 14. Yüzyılda Üsküp ve civarına yerleşen Yörükler, Yaşanan birçok göçe rağmen, ülkenin farklı şehirlerine yerleşmiş ve şehir hayatı sürmeye başlamıştır. Radoviş bu şehirlerden birisidir. Doğu Makedonya'nın Radoviş belediyesine bağlı, Blacgovica Dağları eteklerinde bulunan Kocaali köyüne Karaman'dan giderek yerleşen Yörük Türkleri, aradan geçen 600 yıla rağmen kültür, dil, eski gelenek ve yaşam tarzlarını hala devam ettirmektedirler. Bunun en iyi örneklerinden birisi de, evlilik töreninde gelinin giymiş olduğu geleneksel gelinliği giysisidir. Evlilik törenlerinde evlenecek kişilerin en güzel ve gösterişli giysiler giymeye çalışması, her dönemde görülmüştür. Bu özel giysi kültürüne göre farklı özellikler de kazanmıştır. Kültürlere göre giyside kullanılan, renkler, semboller, aksesuarlar farklı anlamları içermiştir. Eski dönemlerde farklı şekillerde görülen gelinliğin, rengi ve biçimi, gelinin kültürü, dini ve geleneklerine göre değişiklik göstermiştir. Kullanılan aksesuarlar, sembolik anlamlar, statü göstergesi, gelinliği tamamlayıcı unsurları olarak kullanılmıştır. Günümüzde gelinlik sektöründeki gelişmeler hızla devam ederken gelişen teknoloji, müşteri taleplerinde yaşanan değişimler ve farklı tasarım anlayışının etkisiyle süreçler değişime uğramaktadır. Eski Türk geleneklerinde, gelinlik kırmızı renkte tercih edilirken, günümüzde beyaz gelinlik tercih edilmektedir. Fakat Kocaali Yörük köyünde toplum, kendi geleneksel adetlerinden birçoğunu günümüze kadar koruyabilmiş; yerel kültürü temsil eden geleneksel gelin giyimi kullanımını günümüze kadar taşımayı başarmıştır. Araştırmada Radoviş yöresinde Türk Yörük köyü olan Kocaali köyünde geleneksel gelinlik giysilerinden ulaşılan bir takım giysi örneği malzeme, renk,

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, E-posta: meldaodzdemir@gmail.com

** Doktora Öğrencisi., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, E-posta: aslıhan_as@hotmail.com

süsleme tekniği açısından incelenerek ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makedonya Yörükleri, Kocaali Köyü, Yöresel Gelinlik, Aksesuar, süslenme.

TRADITIONAL WEDDING DRESSES IN KOCAALI (A TURKISH YORUK VILLAGE IN MACEDONIA)

ABSTRACT

After Ottomans invaded Balkans in 14th century, Yoruks and Turks settled in cities around Skopje, and they have been living in many urban centers since then. Radovis is one these urban centers. Kocaali is a village on the skirts of Mount Blacgovica in Eastern Macedonia, where yoruks from Karaman have been living for the last 600 years, maintaining their culture, language, traditions and lifestyle. One of the most obvious examples of this culture is the use of wedding dresses. The use of flamboyant and pretty dresses in wedding ceremonies has always been a common practice in all periods and in all cultures, and the forms of these special dresses vary in in various cultures with different connotations of colors, symbols and accessories. While the color and form of wedding dress vary according to the bride's culture, religion and tradition, the accessories have symbolic meanings, and indicate status. The sector of wedding dress design and production has been altering the process due to production technologies, various design approaches, and changing demands of the clients. In earlier periods, red was the traditional color in Turkish wedding dresses, however, white wedding dresses have long been dominant. As the yoruk community in Kocaali village have maintained most of their traditional practices, their wedding dresses still reflect their local culture. The present study focuses on a sample set of wedding dress from the yoruk village Kocaali, and analyses the items in terms of material, color, ornamentation technique. The aim of the study is to record and transfer the present tradition to the future generations.

STRUCTURED ABSTRACT

Clothes is a phenomenon that began with various needs in mankind's cultural development and life process and to which broad cultural functions have been attributed in the development process, although it is mainly originated from preservation. It is an important cultural element shaped by social and personal value judgements, customs, cultural and economic conditions and also is a rapid transporter of culture. One of the important structures to be handled in recognizing communities and individuals from various aspects and dimensions is their clothing culture. The traditional yoruk bridal gown, which can be found in Kocaali village at the feet of the Blacgovica Mountains positioned in the Radovis municipality of the Eastern Macedonia, is an example to it. The Yoruk Turks have been sustaining their culture, language, old traditions and life styles for 600 years. One of the best examples to that is the traditional bridal gown worn by the

bride at the wedding ceremony. People have desired to wear the best and the most spectacular clothes at their wedding ceremonies at all times. The color and style of the bridal gown, which used to be different in ancient periods, vary according to the bride's culture, religion and traditions. The accessories are used as symbolic meanings, a status indicator and elements that complete the bridal gown. While developments in the bridal gown sector continue rapidly today; the processes undergo a change with the developing technology, changes in customer demands and different sense of design. In the old Turkish traditions, bridal gowns used to be red; whereas today, they are preferred to be white. However, the community in Kocaali Yoruk village has managed to protect majority of their traditions until today and bring the usage of the traditional bridal gown which represents local culture to the present.

The purpose of the study is to determine the traditional bridal gown, which continues to be used in Kocaali village in the Radovis town of Macedonia even today, as well as the accessories used on the gown and to investigate and document the material, color, pattern and adornment properties. The study also aims to make a contribution to our cultural heritage, document the clothing culture, attract the attention of those who are interested in the subject in terms of authenticity and contribute to the introduction, sustainment of these documents and their utilization as a resource for future studies.

Target population of the study consists of a bridal gown, which is among the traditional bridal gowns of Kocaali Yoruk village in the Radovis town of Macedonia and belongs to Merguzer Memedova, who was born in Kocaali/Macedonia and resides in Kocaali village; a total of 13 products as 1 waistcoat, 1 embroidered shalwar, 1 embroidered shirt, 1 silk dress, 1 woolen cardigan, 1 cardigan buttonhole, 1 waistcloth, 1 bridal belt, 2 handkerchiefs, 2 pillow beads and 1 kerchief. However, because Lady Merguzer lacks some of the pieces that would complete the bridal gown, the missing pieces of 1 cap, 2 beaded needles and 1 bridal wire (yellow silver) have been completed with four bridal gown pieces of Gulizar Mehmet.

Known as Turkmen-origin nomad clans that migrated firstly to the Anatolia and then to the east of the Balkans from the Central Asian prairies; the Yoruks have been sustaining and transferring their "cultural identity" by keeping their life styles, customs and traditions alive for thousands of years. Macedonia has transferred a rich cultural heritage to the present day owing to its geographical position and coexistence of groups from different nationalities and religions.

Kocaali is a yoruk village in Radovis/Macedonia, where customs and traditions are kept alive and local bridal gowns are still used at wedding ceremonies. Examining the local bridal gowns in Kocaali village, as well as their adornment richness and accessories; it is seen that they perfectly reflect the emotions, thoughts and refined taste of Yoruk women.

As a result of the examinations, it has been observed that the people of Macedonia-Kocaali village keep and preserve their clothes and accessories carefully and use them according to their traditions. Traditional bridal gowns and accessories worn by brides at weddings

are a proof to that. The bridal gowns being examined were made of cotton, woolen, cotton print and “kutnu” fabrics. It has been observed that they were mainly made of woolen and cotton fabrics woven on a counter called “duzen”. Embroidered shalwar and embroidered shirt were made of cotton fabric using the Suzeni (chain) embroidery technique. In the embroidery technique dominated by botanical and geometrical motives; yellow and silver threads were used along with yellow, orange, pink, red, navy blue, blue and green cotton threads. In addition, “susma” technique is also observed on the embroidered shirt. While these embroideries used to be made on an embroidery frame in the past, they are usually ready made today.

It is seen that cotton fabrics were used in underskirt fabric examples on the waistcoat and the silk dress. According to the data acquired concerning the waistcoat properties; the front center of this collarless cloth is thoroughly open and the arms extend to the wrist as large and flat arms. The body length extends to the under-chest area. The waistcoat was adorned with yellow strips and silver-color braids.

Bridal gown ornaments and accessories simply complete the gown. Accessory product of the belt is silver-plated and was made using embossment technique. Other accessory products were adorned with kerchief beads, lace spangles and yellow silver strips.

As a consequence, it has been determined that the people of Kocaali village in Macedonia-Radovis municipality keep and preserve their local bridal gowns carefully and use them according to their traditions. With these studies, examinations and evaluations; it is expected that the results to be obtained in the study will provide useful data to other researchers.

Keywords: Yoruks of Macedonia, Kocaali Village, Local Wedding Dress, Accessories, Ornamentation

1.Giriş

Balkanlar, eski Yunan ve Roma, Bizans, Osmanlı ve Katolik Avrupa kültürleri gibi dünyanın dört büyük medeniyetinin yer aldığı, dinamik ve yerel bir uygarlık yarattığı sınır bölgesidir (Wachtel, 2009: 15). Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Balkanlar, asırlar boyu birçok farklı ırka, medeniyete ve dine mensup milletlerin kesişme noktası olmuştur. Bin yılı aşkın bir dönemde Balkanlarda yaşayan insanlar ile Türkler arasında ciddi bir etkileşim süreci yaşanmıştır (Özgişi, 2014: 345). Balkanlar’a yönelik yaşayan Türk göçü, Osmanlı dönemi göçler, Anadolu Yörüklerinin öncülüğünde; ilk olarak Gökbilgin’in verilerine göre (2008:13-15), I. Beyazıt döneminde başladığı söylenmektedir. Yörüklerin Balkan coğrafyasına vardıklarında tamamının farklı bölgelere yerleştiği, bir kısmının da Makedonya’nın Doğu kesimlerinde bulunan dağ yamaçlarına yöneldiği ve burada yerleşik hayata geçtiği belirtilmektedir (Adiller, 2013:181). Makedonya’nın Radoviş belediyesine bağlı Kocaali köyü bu yerleşim yerlerinden birisidir. Çobanlı ve Kanışkan’ın açıklamalarına göre de, Yörükler Güneydoğu’dan başlayıp Toroslar ve Batı Anadolu’dan Makedonya’ya kadar uzanan çok geniş bir bölgede yarı göçer bir topluluk olarak yaşadıkları için giysileri de hangi bölgede olursa olsun benzer ve fonksiyonel özellikler gösterdiğini ifade etmektedirler (2013:104).

Makedonya bölgesindeki halkın göçer ve çeşitli kültürlerle iç içe yaşaması sonucu, kültürel değişim ortaya çıkmış ve bu da Makedonya insanına kültürel zenginlik katmıştır. Bu zenginlik

Makedon halkının kendilerine özgü giyim kültürlerini oluştururken, aynı zamanda toplumlar arasında ortak giyim kültürleri ortaya çıkmıştır (Tufan, Özşus ve Erden, 2015).

Geleneksel giysiler, toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini tanıtan ve bölgesel özellikleri hakkında bilgi veren en önemli kültürel öğeleri arasındadır. Koç ve Koca (2016:759) Giysilere ilişkin yapmış oldukları bir çalışmada geleneksel giysilerin oluşumunu “Geçerli olan değer yargıları, kabul edilen inançlar ve töreler ile şekillenen bu giysilerin obje, renk, biçim, kullanım usulleri, giyinme üslubu tüm toplumlarda kompleks bir yapı ile oluşturulmuştur. Tarihi süreç içerisinde giysiler, kişisel, toplumsal, sosyal, sanatsal ve estetik değerler ile bütünleştirilerek her toplum için farklı özellikleri olacak biçimde çeşitlendirilmiştir” şeklinde açıklamışlardır. Günümüzde değişen yaşam şartları, kullanım kolaylığı gibi pek çok sebepten dolayı giyim de, eski anlam ve önemini yitirmiş yeni boyutlara ulaşmaktadır. Bunların en belirgin örneklerini de gelin giysilerinde görmek mümkündür. İnsan yaşamının en özel günü olan evlenme törenlerindeki adetlerden, gelin giysilerine kadar her aşamada modern yaşamın getirdiği değişim hissedilmekte, günümüzde yöresel gelinliklerin yerini beyaz gelinliklerin aldığı görülmektedir.

Giysiler var olan iletilerin en görünür biçimi ve dışavurumu olduğundan öncelikli olarak kimliğin belirlenmesinde etkindirler. Kişiler, kendi yaşam biçimleri içerisinde, konumlandığı topluluğun gelenekleri doğrultusunda; hangi giysiyi nerede, ne zaman ve nasıl giyeceğini öğrenip, bunları uygulamaktadırlar (Koç ve Saatçioğlu, 2017: 653). Yüzyıllar boyunca evlenme, bütün toplumlarda özel bir giyim ile belirlenmekte ve gelinlikler her toplumun kültürüne göre, farklı özellikler taşımaktadır. İnsanların yaşamında özel bir yeri olan evlenme-düğün törenlerinin gelin giysileri ile özdeşleştiği, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de bu törenlerde gelin giysilerinin önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Tarihin her döneminde, düğünlerin ana unsuru olan gelin için bu özel gününde giyeceği giysinin özel bir yeri ve anlamı olmuştur (Koca ve Kumaş, 2015:85). Düğünler, yapıldığı topluma ve zamana göre büyük değişiklikler göstermekle birlikte, düğünlerin en özel giysisi olan gelinlikler ve kullanılan aksesuarlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır ve günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Makedonya ülkesinde Radoviş beldesine bağlı Kocaali köyünde bulunan geleneksel Yörük gelinliği ile ilgili açıklayıcı bilgilere çok fazla rastlanılmamıştır.

Alan araştırması yapılan bu çalışmada Makedonya’da gelenek ve göreneklerini çok iyi yaşatan bazı köy ve kasabalar bulunduğu gözlenmiştir. Yörük köyü olan Kocaali hala bazı düğün töreninde yöresel gelin giysilerini kullanan köylerden biridir. Kocaali köyünde yöresel gelinlikler ve üzerindeki süsleme zenginliği ve aksesuarları incelendiğinde muhteşem sanatsal zevkler göze çarpmakta olup, Yörük kadınının duygu, düşünce ve ince zevkini güzel bir şekilde yansıtmaktadır.

Günlük yaşamda gerekse özel günlerde yöresel giysi parçalarının kullanılmadığı bilinmektedir. Ancak insanların yaşamında özel bir yeri olan ve tarihten bu güne önemini koruyan düğün törenlerinde, yöresel giysilerin kullanıldığı görülmektedir. Yöresel giysilerin özel günlerde kullanılması kültürel değerlere sahip çıkmak ve geleneği yaşatmak amacıyla olabildiği gibi, son yıllarda büyük şehirlerde de sıklıkla uygulanan nostaljik amaçla da olabilmektedir. Çok yaygın olmamakla birlikte kırsala doğru bu kullanımın arttığı özellikle kına gecelerinde yöresel giysilerin kullanıldığı belirtilmektedir (Koca ve Kırkıncıoğlu 2016:253)

Makedonya coğrafi konumu gereği, farklı millet ve farklı dine mensup grupların iç içe yaşamış olmaları, günümüzde zengin bir kültür mirasın aktarılmasını sağlamıştır. Burada yaşayan Yörük Türkleri de, örf-adetleri, gelenekleri canlı tutarak kültürel kimliklerinin devamını ve aktarımını da sağlamaktadırlar.

Kocaali köyünde bugünde günlük yöresel giysiler kullanılmaktadır. Düğün, nişan gibi törenlerde, şalvar, fita (peştamal), mintan, üçetek gibi geleneksel giysiler hâlen giyilmektedir.

Araştırmanın amacı; Makedonya ülkesinde bulunan Radoviş beldesine bağlı Kocaali köyünde günümüzde hala giyimde devam eden geleneksel yörük gelinliği ve gelinlikte kullanılan

aksesuarlarını tespit etmek, malzeme, renk, desen ve süsleme özelliklerini araştırmak ve belgelemektir. Aynı zamanda bu araştırma kültürel mirasımıza bir katkıda bulunmak, giyim kültürünü belgelemek, özgünlüğü açısından bu konuyla ilgili kişilerin dikkatini çekmek; bu belgelerin tanıtılmasına, yaşatılmasına ve bundan sonraki araştırmalara kaynak oluşturmaya katkıda bulunmaktır.

2.Yöntem

Araştırmanın çalışma evreni olarak, Makedonya Radoviş belediyesinin Kocaali Yörük köyü geleneksel gelin kıyafetlerinden Makedonya Kocaali doğumlu Kocaali köyünde ikametgâh eden Mergüzer Memedova'nın gelinliği; 1 adet mintan (yelek), 1 adet işleme don (şalvar), 1 adet işleme gömlek, 1 adet ipek entari, 1 adet yün hırka, 1 adet hırka iliği, 1 adet fita (peştamal), 1 adet gelin kuşağı (kemer), 2 adet yağlık, 2 adet yastık boncuğu (boyunluk), 1 adet kıvrak (yazma) olmak üzere 13 ürün oluşturmaktadır. Fakat gelinliği tamamlayan tüm parçalar Mergüzer hanımda bulunmadığı için, eksik parçalar olan, 1 adet takke (gelin başlığı), 2 adet boncuklu iğne ve 1 adet gelin teli (sarı sim) Gülizar Mehmet'in dört adet gelin giysi parçaları ile tamamlanmıştır.

Araştırma kapsamında Makedonya'nın Radoviş belediyesine bağlı Kocaali Yörük köyüne gidilerek alan araştırması yapılmıştır. Bulunan yöresel gelinlik giysi ve aksesuarları yerinde incelenerek belgelenmiştir. Köyde kıyafeti kullanan ve elinde kıyafet bulunan kişilerle görüşülmüştür. Yöresel gelinliğin ve aksesuarlarının tüm parçalarının ayrı ayrı fotoğrafları çekilip, giyside kullanılan malzemeler, renk, giysinin modeli ve süsleme özellikleri, hazırlanan bilgi formlarına yazılarak kayıt altına alınmıştır. Alan araştırması Haziran- Temmuz 2018 tarihinde yapılmıştır. İncelenen giysiler, bilgi formuna kaydedilen kaynak kişilerden edinilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Makedonya'nın Kocaali köyündeki Yörüklerin geçmişte var olan ve günümüzde hala kullanılmaya devam eden, yöresel gelin giysisi incelenerek, kullanım şekillerini geleceğe aktarılması, bu değerli kültür ürünlerine ait fotoğraflar ve bilgilerin tarihi belge niteliği taşıdığını göstermek, bilimsel yöntemlerle incelenmesine ve bu incelemeler sonucunda yazılı birer kaynak oluşturulmasına olanak sağladığı için önemlidir.

3. Makedonya Yörükleri

Tarih kaynaklarında Yörükler, Orta Asya bozkırlarından, önce Anadolu'ya yerleşen, oradan da birçok kez Balkanların doğusuna göçen Türkmen soyundan gelen göçebe boylar olarak bilinmektedir. Kelimenin kökenine bakıldığı zaman Yörük kelimesi yürümekten türeyen, yol alan, çabuk yürüyen, geçimini hayvancılık yaparak sağlayan şeklinde farklı anlamlarda kullanılan bir kelimedir. Yörük kavramı, Osmanlı'nın ilk dönemlerinde göçebe anlamında kullanıldığı bildirilmektedir. Kanunnamelerden sonra Yörük, Anadolu'da etnik bir yapıyı ifade ederken Rumeli'de ordu hizmetlerinde kullanılan askeri bir teşkilatı ifade etmektedir (Orhonlu, 1987: 105; Çetintürk, 1943: 109). Eröz'e göre Yörük kelimesinin (Yörümek) fiilinden yapılma olup, Anadolu'ya gelip Yurt tutan göçebe oğuz boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelime olarak açıklamaktadır (1991: 20). Sümer de "Yörük" kelimesini aynı anlamda Göçebe Türkmenler olarak aktarmaktadır (1950: 518). Türkay ise Yörük adını, iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu'nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşemeyen göçebe halkı olarak tanımlamaktadır (1979: 821). Ceran'da Yörük tanımını, Türkistan'dan Anadolu'ya gelip buraları yurt edinen konargöçer Oğuz boylarını ifade eden bir kelime olarak açıklamaktadır (1996: 17).

Uzunçarşılı ve Nureski'ni ; Osmanlı Türklerinin Makedonya topraklarını ilk olarak XIV. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Sultan I. Murad devrinde fethetmeye başladığı, 1364 yılında Meriç nehri önünde meydana gelen ve Osmanlı tarihinde Sırpsındığı olarak bilinen savaş ile Türklerin Balkanlar'da hızla ilerlemesini sağladığını bildirmektedirler (2011: 168; t.y., 353).

I. Murat'ın (1360-1389), Edirne'yi aldığı (1360); daha sonra ise, Meriç Nehri üzerinde (Çirmen Muharebesi) 1371 yılında elde ettiği zaferin ardından Bulgaristan, Makedonya ve Güney Sırbistan topraklarını hâkimiyeti altına almayı başardığı ve Türklerin Balkanlar'da hızla ilerlemesinin sağlandığı ve 500 yıllık Osmanlı idaresinin başladığı bildirilmektedir (Jelavich 2016: 33).

Yörüklerin Rumeli'ye geçişlerinin (1362-1389), I. Murat döneminde de sürdüğü ve topluluklar halinde, ele geçirilen bölgelere yerleştirildiği belirtilmektedir (Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, 1999: 9390).

Balkan coğrafyasına göç eden Yörüklerin tamamı farklı bölgelere yerleştiği söylenmektedir. Bir kısmı Makedonya'nın Doğu kesimlerinde bulunan dağ yamaçlarına yöneldiği ve burada yerleşik hayata geçtiği ve genellikle de Doyuran-Valandova ve Radoviş-İştîp yöresinde bulunan dağlık kesimlerde olmak üzere, Türk Yörük etnik topluluğu yaşadığı belirtilmektedir. Yörüklerin belli aralıklarla gelip yerleşmeleri 15. Yüzyıl boyunca devam ettiği, 16. Yüzyılın ilk yarısında yoğunluk kazandığı, aynı yüzyılın sonlarına kadar sona erdiği bildirilmektedir. Yörüklerin Balkanlar'a iskân edilmelerinin nedenleri sosyoekonomik ve askeri-stratejiktir. (Elizabeta, 2004:79.) Öz'e göre Osmanlıların iskân siyaseti çerçevesinde Rumeli'ye naklettiği konar-göçerler buradaki genel nüfus içinde önemli bir oran teşkil etmediğini, ancak askeri teşkilât bakımından son derece önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir (1986: 535). Bazı araştırmacılara göre, bu yerleşmenin başlıca özelliğinin sosyoekonomik olduğunu, hatta Yörüklerin Makedonya'nın bazı bölgelerini mesken tutmalarının temelinde, elverişli iklim şartlarının ve otlakların bolluğunun olduğunu düşünmektedirler.

Kocaali köyü ise Radoviş belediyesine bağlı ve Makedonya'nın Güneydoğu bölgesinde bulunmaktadır. Ustrumca Radoviş düzlüğünün Kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzeyde Ağlar Dağı ve Goten Dağıyla, kuzeybatıda bayırlık bölge Yurukluk (Yörük Türklerinden adını almıştır), güneyde Smrdeş Dağı ile çevrilidir. 608 km²'lik bir alana yayılan Radoviş Kasabası, Koca Bayır ve Çam Bayır arasında bulunmaktadır (Hasan ve Adiller, 2017:4). Radoviş, 14.yüzyılın sonlarında civardaki yerleşimler ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girmiş olup, 1912–1913'e kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. 1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Radoviş, Ştip (İştîp) şehrine bağlı bir belediye merkezi olmuştur (Anonim 2018; <https://balkangunlugu.com/2012/12/13/radovi-yoeruekleri/>).

Yaşanan göçlere rağmen nüfusunu halen koruyan Yörük köyleri de mevcuttur. Yörükler genellikle dağlık kesimde yaşamaktadırlar. Kocaali, Alikoç, Buçim, Damyan, Kılavuzlu, Kalugeritsa, Orgovitsa, Pırnalı, Süpürge ve Topolnitsa, Radoviş belediyesine bağlı Yörük köyleridir. Alan araştırması yaptığımız Kocaali köyünün muhtarı Nazmi Memedova'nın verdiği bilgiye göre; bundan 600 yıl önce Karamandan bu topraklara yerleşen insanların oluşturduğu bir Yörük Köyü ve köyün nüfus yapısına bakıldığında, nüfus büyüklüğü açısından Kocaali 120 haneden oluşan en kalabalık Yörük köylerinden biridir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Kocaali köyünden görünüm

Doğu Makedonya'nın yüksek dağlarında, yüzyıllardan beri kendilerine has gelenek ve göreneklerini koruyan Yörükler, hayvancılık, tarım ve tütün ekerek geçimlerini sağlamaktadır. Yörüklerin yaşadıkları köyler ise Türkçe isimleri, zengin folklorik özellikleri ve kendine özgü tarzları bünyesinde barındırmaktadır. Kocaali köyü kalabalık bir nüfusa sahip olması ve etnik-kültürel değerlerini muhafaza etmesi nedeniyle, bölgede geleneksel Yörük toplumunun kendine özgünlüğünü ve renkliliğini yaşatmalarını en iyi şekilde gözler önüne sermektedir. Osmanlı döneminde Konya-Karaman yöresinden Makedonya'ya yerleşen Yörük Türkleri, altı asırdır her türlü olumsuzluğa rağmen, kimliklerini ve kültürlerini koruyarak yaşamaya devam etmektedirler.

4. Makedonya Radoviş Beldesi Kocali Köyünde Geleneksel Gelin Giyimi

Makedonya'nın Radoviş belediyesine bağlı Kocaali yörük köyünde yaşayan halk gelenek ve göreneklerini halen sürdürmektedir. Yapılan saha araştırmasında gelinlerin düğünlerde geleneksel gelinlik giydikleri ve düğüne gelen halkın çoğunluğunun yöresel giysileri içinde düğün törenine katıldıkları gözlenmiştir.

Fotoğraf 2: Kocaali köyü düğünden bir görünüm

Gelin giysinin parçaları; bir adet işleme don (şalvar), bir adet mintan (yelek), bir adet işleme gömlek, bir adet ipek entari, bir adet hırka, bir adet fita, bir adet hırka iliği, bir adet gelin kuşağı (kemer), 2 adet yağlık, 1 adet takke (gelin başlığı), 2 adet boncuklu iğne, 1 adet gelin teli (sarı sim), 2 adet yastık boncuğu (boyunluk), 1 adet kıvrak (yazma)'tır. Giysiler giyinme sırasına göre aşağıda açıklanmıştır.

Fotoğraf 3: Kocaali yörük gelinliği (Asiye Bekir'in fotoğraf albümünden)

Bedene Giyilenler

Şalvar (İşlemeli don) : Yöresel giyimde önemli bir yeri olan şalvar en eski kadın giyim elamanlarından biridir (Özbel, 1947:5). Makedonya Radoviş Kocali Köyünde şalvara yöresel adıyla “işlemeli don” denmektedir. İki bacağı ayrı içine alacak şekilde vücudun alt kısmını saran ve üst kısmı belден geniş büzgülü, parçaları ayrı dikilmiş bir giysi türü olan şalvar; yüzyıllar boyu kışın sıcak ve yazın serin tuttuğu için kullanılmıştır. Günümüzde de, özellikle köylerimizde ve birçok kasabalarımızda kırsal kesimde, günlük hayatta, vazgeçilmeyen bir giysi olarak bilinmektedir (Günay,1986:10, Görgünay 2008:221).

Yörede gelinlerin giydiği işlemeli don (şalvar) beyaz renktir ve pamuklu kumaştan tasarlanmıştır (Fotoğraf 2a). Dikişlerinde pamuklu beyaz ip kullanılarak dikilmiştir. Bel 3cm'den kıvrılarak lastik geçirilmiştir. Şalvar kumaşı eskiden pamuk ipliği ile gergef adı verilen tezgâhta dokunurken (Fotoğraf 3); günümüzde ise hazır şekilde dışardan temin edilmektedir Şalvar iki parçadan oluşmaktadır. Ön ve arka ortası dikişsizdir. Rahatlık sağlamak amacıyla ön ve arka ağına üçgen ağ parçası yerleştirilmiştir. Beli lastik yardımıyla toplanmış, parçaları düzdür. Astar kullanılmamıştır. Kocaali köyünde Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan işlemeli don (şalvar) yaklaşık olarak 40 yıllık olup; boyu; 93 cm ve eni 63 cm dir.

Beyaz şalvarın yanları bilekten dizin yaklaşık 10cm altına kadar süzeni (zincir işi) tekniği ile süslenmiştir (Fotoğraf 2b). Nakış; her cins kumaş ve deri üzerine elde veya makinede, iğne ve tığ gibi araçlarla, kasnak, gergef ve kağıt vasıtasıyla gerilen zemin üzerine, iplik, sim, sırma, tel kullanılarak, çeşitli tekniklerin sayılarak, sayılmadan, düz veya kabarık bir şekilde uygulanması sonucu el emeği, göz nuru ile oluşturulan süsleme sanatıdır (Çelebilik 2004:56) Suzeni (zincir işi)işl kasnağa gerilen kumaş üzerine iğne ile yapıldığında “zincir işi”, tığ ile uygulandığında “suzeni” adı verilen nakış tekniklerinden biridir. Günümüzde makine ile de yapılmaktadır (Berker ve Durul, 1983:27). Şalvar paçasındaki Suzeni (zincir işi) süsleme tekniğinde, sarı ve gümüş renkte sırma iplik ve sarı, turuncu, pembe, kırmızı, lacivert, mavi, yeşil pamuklu iplikler kullanılmıştır.

Fotoğraf 2a. İşlemeli don (şalvar) b. Şalvar detayı

Fotoğraf 3: Elde işleme (Selda Adiloğlu)

Entari (İşlemeli Gömlek): Pamuklu kumaştan yapılan işlemeli gömlek (entari) üst bedene giyilen bir giysi parçasıdır. İşlemeli gömlek kadın giyiminde üç eteğin altına giyilmekte ve beyaz renkli kullanılmaktadır. Bol ve düz kesimlidir. Gömlek dik yakalı olup, yakası göğse kadar açıktır. Yaka açıklığı boyundan itibaren göğüs hizasında kadar (V) ve şeklinde açı olup, bu açıklık fermuar ile kapatılır. Yörede gömleğin yaka kısmına “yakalık” ve elbiseye (entari) *işlemeli gömlek* denilmektedir.

Entariler, kullanıldığı toplumun kültürel yapısına göre peşli, üçetek, üç peş, zıbın, fistan, libas, urba, entare gibi yörelere özgü farklı isimler alabilmektedirler. Aynı bölgenin farklı illerinde veya aynı ilin farklı yörelerinde değişik entari türlerine rastlamak mümkündür. Bu nedenle, yörelere özgü biçim, kullanım, süsleme özellikleri ve adlandırmalarıyla çeşitlilik ve zenginlik gösteren entariler, giyinme amacının dışında iletişimsel işlevleri nedeniyle kültürel açıdan da ayrı bir değer taşımaktadırlar (Koca ve Koç, 2016: 328). Kocaali köyünde Mergüzer Memedova’nın çeyiz sandığında bulunan işlemeli gömlek (entari) yaklaşık olarak 40 yıllık olup; boyu; 81 cm ve eni 52 cm dir. Yörede eskiden işlemeli gömleğin kumaşı beyaz renk olup, düzen adı verilen el tezgâhlarında pamuklu iplikten dokunmaktadır. Tezgâh boyları dar olduğu için küçük parçalar halinde dokunur ve sonradan kumaş parçalarının birleşmesiyle oluşturulmaktadır. Günümüzde ise gömleklik kumaş hazır olarak dışardan temin edilmektedir. Mergüzer hanım, bu işlemeli gömleğin kumaşını hazır olarak İstanbul’dan temin ettiğini belirtmiştir.

İşlemeli gömleğin arka etek kısmında, gömlek eteğini ortalayacak şekilde eni 10 cm olan iki şerit vardır. Bunlar Suzeni (zincir işi) işlemesi beyaz, sarı, turuncu, pembe, kırmızı, lacivert, mavi, yeşil renklerinde sırma ve pamuklu iplikler ile yapılmıştır. (Fotoğraf 4a,b)

İşlemeli gömleğin, etek kısmının sol ön ve sağ arka tarafı etek ucu, kol ağzı, yaka kısmı susma tekniği ile süslenmiştir. Buna yörede “teğel” denilmektedir (Fotoğraf 5) Kumaşın iplikleri sayılarak

yapılan tersi ile yüzü aynı görüntüde olan nakış tekniğine “hesap işi” adı verilmektedir. Elde ve makinada yapılan iki yüzü aynı olan işlemelerin genel adı “hesap iğneleri” dir. Hesap iğnelerinden biri olan ve gömleğin yaka ve kol manşetlerinin süslemelerinde) görülen susma tekniği de, sayılabilen kumaşlar üzerine üçgen, dikdörtgen, kare, v.b biçimlerde işlenmektedir. (Köklü, 2002:102, Sürür, 1976: 36).

Fotoğraf 4. İşlemeli gömlek a.önden görünüm, b.arkadan görünüm,

Fotoğraf 5: Susma tekniği (teğel) ile yapılmış işlemeli gömleğin yaka ve kol ağzı detay görünümü

Yelek (Hırka): Yörükler geleneksel yaşam tarzı içinde kendine özgü kumaşlar ve dokumalar üretmişlerdir. Kırsal alanlarda daha çok kalın ve vücudu soğuktan koruyan giysileri tercih etmişlerdir. Yörede İşlemeli gömleğin üzerine giyilen bu yeleğe, “hırka” denmektedir (Fotoğraf 6a) Kocaali köyünde Mergüzer Memedova’nın çeyiz sandığında bulunan hırka yaklaşık olarak 35-40 yıllık olup; boyu; 76 cm ve eni 58 cm dir.

Hırka düzen adı verilen tezgâhta, siyah yün iplikten dokunmuştur. Hırkanın yakası V şeklinde olup, ön ortası boydan boya açık olup, belden düğme ile kapanır. Yörede buna “hırka iliği” denmektedir (Fotoğraf 6b). Yazma boncuğu ve oya pulu ile süslenmiş hırka iliğinin, eni 21 cm, boyu 5 cm’dir. Hırka iliği, sarı, turuncu, kırmızı, pembe, beyaz, mavi, lacivert ve yeşil renklerin hâkim olduğu oya pulu ve yazma boncuğundan yapılmıştır. Hırka iliğinin tam ortasına pembe renkli bir dokuma şerit

geçirilmiş ve düğme iliği oluşturulmuştur. Bu şeritin üzerine yerleştirilen gümüş renkli oya pulları bulunmaktadır. Gri pulların üzerine daha küçük ebatlı, pembe, sarı, mor, mavi ve yeşil renkli oya pullar yerleştirilmiştir. Son olarak pulların orta kısmına renkli bir adet yazma boncuğu takılmıştır.

Fotoğraf 6. a. Hırka ve b. hırka iliği

Fıta-Futa (Peştemal): Peştemal, bir iş yapılırken bele bağlanan ve vücudun belden aşağı kısmını örten bezdir. Yörede buna Fıta (Futa) denilmektedir. Kocaali köyünde Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan Fıta (Futa) yaklaşık olarak 40 yıllıktır. Gelinliğin bir parçası olan fıta, 66 cm uzunluğunda, 48 cm genişliğindedir (Fotoğraf 7a,b). Dikdörtgen formundaki fıta işlemeli gömleğin uzunluğundadır.

Gülizar Mehmet'in vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda eskiden gelinler, işlemeli gömleğin üzerine bağladıkları fıta (futa) renkli ipliklerden dokunduğunu ve günümüzde ise, artık bunların yerini kırmızı renkli fıtaların aldığını belirtmiştir (Fotoğraf 8).

Gelinliğin bir parçası olan ve işlemeli gömleğin üzerine giyilen dikdörtgen formlu fıta, kırmızı, pembe, sarı, mavi, lacivert, yeşil, beyaz ve turuncu renkli yün ipliklerle düzen adı verilen tezgâhta dokunmuştur. Dokumanın atkısı ve çözgüsünde yün iplik olan dokuma, düz bez ayağı tekniğinde dokunmuştur.

Dokumanın orta saha kompozisyonun üzerinde farklı renklerde baklava dilimi motifleriyle ard arda gelecek şekilde sıralanmıştır. Alt ve üst kısımda bulunan bordür ise, göz motifi ile bezenmiştir. Dokumanın iki kısa kenarını çevreleyen renkli şeritler yer almaktadır. Bu şeritler tığ ile örülüp, dokuma bittikten sonra dikilerek, dokumaya ayrı bir hava katmıştır. Tezgâhın eni dar olması sebebiyle, dokuma iki parça halinde dokunup, orta kısmından pamuklu iplik kullanılarak zikzak dikişle birleştirilmiştir. Etek ucu renkli ipliklerle yapılan saçaklarla tamamlanmıştır.

Fıta bel bağı yardımı ile bele bağlanır ve uzunluğu 241 cm'dir. Bel bağı renkli ipliklerle tezgâhta dokunup, sonradan fıta üzerine dikilmektedir. Yörede, bel bağının ucunda bulunan süslemeye *topka* denmektedir (Fotoğraf 6b, 7). Kemer dokunup tezgâhtan çıkarıldıktan sonra, ucunda kalan fazla ipler kesilmez. Yine aynı iplikler kullanılarak iğne yardımıyla sarma işlemi gerçekleştirilir ve böylece topka süsü elde edilir.

Fotoğraf 7. Fita a.önden görünüm, b. Arkadan görünüm, c. topka

Fotoğraf 8. Fita ve topka

Üçetek (İpek Entari): Koçu, üçetek entariler sırma ve ipekle işlendiğini, şalvar üstüne giyilen ve belden aşağı kısmının üç ayrı parçadan oluşan giysi olarak tanımlamaktadır (1967: 236). Koç ve Koca (2012: 142) Entariler ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında entarilerin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde halen giyilmekte olduğunu ve farklı alanlarda giyilen giysilerin biçimlerinin arasında birçok benzerlik bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bu giysilerin, antari, entari, aneri veya enteri olarak isimler aldığını da belirlemişlerdir. Ayrıca entarilerin kullanım özelliği, biçimi ve malzeme özellikleri açısından üç etekli entari, iki etekli entari, dolama entari, peşli entari, çantalı entari vb. bir dizi farklı isimle bilindiğini belirlemişlerdir.

Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan üç etek, yöredeki ismiyle 'ipek entari', yaklaşık olarak 40 yıllıktır. Hırkanın üzerine giyilen ipek entari, 102 cm uzunluğunda, 55 cm genişliğindedir (Fotoğraf 9a,b). Bu giysi, işlemeli gömleğin ve fitanın uzunluğundadır. İpek entari düzgün şekilde durması, sağa sola kaymaması için, toplu iğne yardımıyla fitanın üzerine tutturulur. Gelinin en önemli giysi parçası ipek entaridir. Gelin, düğün törenine gelen konuklardan ayrılabilmek için, ipek entariyi yalnızca gelin giymektedir.

Hammaddesi floş olan suni ipek ve pamuk ipliğiyle dokunan kutnu kumaşından çalışılmıştır. Ağırlıklı olarak sarı, kırmızı, turuncu, lacivert, beyaz ve yeşil renkler hâkimdir. Hırkanın üzerine giyilen bu giysi yalnızca iki parçadan oluşmaktadır ve yırtmacı yoktur. Bu giysi V yakalıdır ve ön ortası boydan boya açıktır. Muntazam bir şekilde görünmesi için iç kısmı, üçeteğin görünümüne

uygun, beyaz renkli pamuklu bezle astarlanmıştır. Kollar düz kesimli ve uzun olup, ağız kısmı yırtmaçlıdır. Etek boyu işlemeli gömleğin ve fitanın uzunluğundadır.

Fotoğraf 9: İpek entari

Ceket-Cepken (Mintan): Ceket (Cepken), dış giyim üzerine giyilen, çeşitli yaka formları uygulanabilen, altından bele takılan kemerin görünebilmesi için kısa ebatlı, önden açık, kısa veya uzun kollu üst giyim parçasıdır (Fotoğraf 10a,b). Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan ceket yaklaşık olarak 40 yıllık olup, uzunluğu 37cm, eni 55cm'dir. Ceket (cepken) ipek entari üzerine giyilir ve yöresel ismi 'mintandır'. Mintanın beden boyu göğüs altına kadardır. Yakasız olan bu giysinin ön ortası boydan boya açıktır. Kollar geniş ve düz kol şeklinde bileğe kadar uzanır. Kol uzunluğu 68cm'dir. Mintanın astarında, siyah zemin üzerinde mavi, kırmızı renkli çiçekler ve yeşil yapraklar hâkimdir. Kocaali yöresinde gelin ceket (mintan) ve astarı pamuklu basma kumaştan çalışılmıştır. Dikişinde kumaşın rengine uygun pamuklu ip kullanılmıştır. Pembe renkte olan mintan, günümüzde kırmızı renklerini görmekte mümkündür.

Mintan ön-arka beden ve kollarında, omuzdan bileğe kadar sarı renkli şeritlerle (Şirit) süslenmiştir. Bu şeritler dışardan hazır olarak temin edilmiştir. Yörede süslemede kullanılan bu şeritlere 'şirit' denilmektedir. Şeritler arasında ve renkli astarı üzerine makine dikişi ile dikilen, lale motifini andıran beyaz renkli bitkisel motif hâkimdir. Yüz yüze görüşme esnasında Mergüzer Hanım bitkisel motif hakkında kesin bir bilgi verememiştir. Gülizar Mehmet ise, bunun 'süs' olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Mintanın kol, yaka, etek uçları gümüş renkli kaytanla çevrilidir.

Fotoğraf 10: Mintan a. önden görünüm, b. arkadan görünüm

Yağlık: Yağlık, yağlı elleri ve dudakları silmeye mahsus bez ki sofralarda herkesin önüne konulur, el bezi, peçete; yağlıklar sofranın dışında, çevre ve mendil gibi, yalnız erkekler tarafından kullanılırdı; fakat yağlığa el, yüz, burun silinmez, yağlık nefis işlemeleri ile kuşağın bir kıvrımına sokularak süs gibi kullanılırdı (Koçu 1967: 238). Anadolu'nun bazı köylerinde döşlük adıyla da bilinir. Kadınların boyunları ile göğüslerinin alt kısmı arasında takılan, genellikle beyaz renkli, ince kumaştan yapılan bir aksesuardır (Gökçearslan ve Özdemir 2017:15).

Kocaali köyünde Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan yağlık yaklaşık olarak 40 yıllıktır. Gelinliğin bir parçası olan yağlık, 30 cm uzunluğunda, 19 cm genişliğindedir (Fotoğraf 11). Gülizar Mehmet'in vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda eskiden gelinler, kemerin üzerine aksesuar olarak kemerin üzerinden geçirdikleri yağlık, farklı renklerde kumaşlar, boncuklar ve pullar kullanıldığını, fakat günümüzde ise, bunların yerini, daha sade olan kırmızı renkte yağlık aldığını belirtmiştir (Fotoğraf 12).

Yağlık, kemerle birlikte belin sağ ve sol tarafına gelecek şekilde üç etek (ipek entari) üzerine takılır (Fotoğraf 13). Yörede ürün, sentetik ya da pamuklu simli kumaşla birlikte farklı boyutlarda oya pulu, yazma boncuğu, sırma şerit ve renkli pamuklu iplikleri ile süslenmiştir. Ürünün ön yüzü zeminine, eşit aralıklarla dörder sıra halinde sırma şeritler yerleştirilmiştir. Şeritler arasına farklı renklerde pamuklu iplerden oluşan saçaklar dikilmiştir. Bu saçaklar üzeri çeşitli renklerde yazma pulları ve boru boncuklarıyla süslenmiştir. Ürünün en üst zemini mavi renk olup, üzerini ortalayacak şekilde iki tane baklava motifi hâkimdir. Bu motiflerin birleşmesiyle altta ve üstte yarım baklava motifi oluşmuştur. Motiflerin zeminine pembe renkli simli kumaş yerleştirilmiştir. Mavi zemin üzerine makine dikişi ile beyaz renkte bitkisel ve geometrik motifler uygulanmıştır. Bakla motiflerinin zemini ise pembe renk olup, üzeri makine dikişi ile beyaz, yeşil ve mavi renkler kullanılarak bitkisel motifler oluşturulmuştur.

Ürünün iki uzun kenarı renkli boru boncuk ve küçük pul boncuklarla çevrelenmiştir. Kısa kenarı ise, renkli boru boncuk ve büyük oya pullarıyla sonlandırılmıştır.

Fotoğraf 11: Yağlık **Fotoğraf 12:** Günümüzde kullanılan yağlık (ön ve arka görünümü) **Fotoğraf 13:** Yağlık ve kemer

Baş Giyilenler

Takke: Kültür hazinelerimizden biri olan başlık, yüzyıllar öncesinden günümüze kadar, Anadolu'nun bütün bölgelerinde, ortak bir gelenek olarak kullanılmaktadır. Başlık, kadının süsüdür; ayrıca kadın başında taşıdığı başlığı ile, çevresine sosyal ve ekonomik durumunu gösterir (Kırgızoğlu, 1994: 54). Evlilik töreni, çeşitli simgeler ve yüklenmiş giyim objeleri yardımıyla yapılmaktadır. Bu zengin koleksiyonu oluşturan giyim objeleri içinde genç kızlığın bitip, kadınlığın başladığını gösteren bir sembol olan gelin başlığı en dikkat çekici ve gözde olanıdır. Yörede gelinin giyimi ve baş bağlama biçimi onun diğerlerinden kolaylıkla ayırt edebilmeyi sağlamaktadır.

Geleneksel gelinlik giyimin tamamlayıcı bir unsuru olan ve çalışma materyalini oluşturan gelin başlığı, yörede kırmızı renkte olup, yöresel ismi 'takke'dir (Fotoğraf 14 a,b). Yüksekliği 14 cm dir. Gülizar Mehmet'e ait olan bu takke, bordo renkli keçeden yapılmış fesin üzeri, kırmızı renkli bezle kaplanmıştır. Başlığa yükseklik verebilmek için, kırmızı kumaş süngerle doldurularak, başlığın üst kısmını saracak şekilde tutturulmuştur. Başın üzerine gelen kısmın iç tarafı başı acıtmaması ve teri çekmesi amacı ile pamuklu kumaş yerleştirilmiştir (Fotoğraf 14c).

Başlığın iki parmak yüksekliğindeki ön kısımda, bir sıra sarı lira dizilmiştir. Bu liralara sabit durabilmesi için, üzerine liralara yarısını kapatacak şekilde, eni 5 cm olan, kırmızı kurdele dikilir. Kurdelenin üzerine ikinci sıra liralara dikilir. Zemin, kırmızı boncuklardan oluşturulmuş saçaklarla süslenir ve boncuklarla takkenin tepelik kısmında sabitlenir (Fotoğraf 14d). Bu saçakların üzeri yaklaşık 5-6 cm genişliğinde 4 tane boncuk parçası çengelli iğneler yardımı ile takkenin en üst kısmına tutturularak tamamlanır.

Fotoğraf 14: Takke a. Takkenin önden görünümü, b.yandan görünümü c. İçten görünümü, tepeden görünümü

Örtü (Gelin Kıvrığı): Kıvrak, kadın giyiminde başa giyilen ipekli bir tür örtüdür. Yörede buna ‘gelin kıvrığı’ denmektedir. Bu gelin kıvrığı Mergüzer Memedova’nın gelinine aittir. Yaklaşık olarak 10 yıllık olup, uzunluğu 96 cm, eni 85cm’dir (Fotoğraf 15). Dikdörtgen ebatlı olan bu mavi gelin kıvrığı, krep kumaştan yapılmış olup, gelin takkesi üzerine örtülür. Gülizar Hanım, eskiden ipekli dokumadan yapıldığını, günümüzde ise, hazır olarak temin ettiklerini belirtmiştir.

İçten dışa doğru, kıvrığın orta sahasının dört tarafı boydan boya sarı renkli sırma şeritle (şirit) süslenmiştir. Şeritten sonraki kısımda ise, zemin rengi kırmızı bir pamuklu kumaş üzerine sarı sim iplik (simli tel) kullanılarak boydan boya makinede dikilmiştir. En dış kısım ise, yaklaşık 5- 6 cm ölçülerinde kırmızı yazma boncuğuyla süslenmiştir. Bu boncukların tam ortasına oya pulları ve oya pullarının ortasına yazma boncuğu takılarak çiçek görüntüsü oluşturulmuştur. Kıvrığın kenarları ise, gri ve kırmızı oya pulları ile tamamlanmıştır.

Gelin başı hazırlanırken, üç adet gelin kıvrığı üst üste gelecek şekilde yerleştirilir ve kenarları iğnelerle tutturulur. Hazırlandıktan sonra gelin takkesinin (gelin başlığının) üzerine tutturulur

Fotoğraf 15: Gelin kıvrığı

Ayağa Giyilenler

Terlik Kocaali köyünde ayaklarda terlik, gelin kıyafetini tamamlayan unsurlar olarak tercih edilmektedir. Gelinliğin altına yüksek dolgu topuklu sokak terliği giyilmektedir. Bunların farklı renklerde olduğu görülmektedir.

Çorap: Yörede, terliğin içerisine pembe renkte pamuklu çorap giyilmektedir.

Bele, başa ve boyuna takılanlar

Kemer: Koçu'ya göre kemer, bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen, belden sıkıp tutmak için veya sadece süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden bir toka ile tutturulan eşyadır (1967: 152). Kemer genellikle kumaş, deri ya da metalden yapılan bir giyim tamamlayıcısıdır. Genellikle kullanılan madenlerin başında gümüş gelmektedir.

Mergüzer Memedova'nın çeyiz sandığında bulunan kemer yaklaşık olarak 40 yıllık olup, uzunluğu 94 cm, eni 5.5cm'dir. Kemer, işleme gömlek ve fita üzerine takılır ve yöresel ismi gelin kuşağıdır (Fotoğraf 18).

Bu aksesuar ürünü gümüş kaplama olup, kabartma tekniği kullanılmıştır. Kemerin iki ucunu birbirine tutturmaya yarayan, kemerin bel üzerinde kaymadan durmasını sağlayan toka kısmında, kabartma tekniği uygulanmıştır. Kemerin alt kısmı ve tokalık kısmı, bordo renk suni deri (vinleks) kumaşı ile kaplanmıştır. Gelin kuşağının iki ucunu birbirine tutturabilmek için bir çengel bulunmaktadır. Bu çengel kısmını, daha sağlam bir şekle getirebilmek için kırmızı renkte orlon iplik kullanılmaktadır (Fotoğraf 18).

Gelin kuşağında, geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir. Ürünün bel kısmında geometrik motif hâkim olup, çivi yardımıyla suni deri üzerine tutturulmuştur. Toka kısmında ise, dal, yaprak ve çiçek şeklinde bitkisel motifler kullanılmıştır

Fotoğraf 18: Gümüş kemer ve toka detay görünümü

Gelin Teli: Gelin tuvaletinde duvağı süsler. 1- mm eninde ince uzun gümüş tellerdir (koçu 1967:122). Yörede gelin telinin altın renkte olduğu tespit edilmiştir. Gülizar Mehmet'e ait olan bu gelin teli yaklaşık olarak 120 cm uzunluğundadır (Fotoğraf 19).

Yörede gelin teli, gelin başının önemli süslemesi olup, gelin kıvrığının takke üzerine tutturulmasında kullanılır. Üç kat kumaştan oluşan gelin kıvrığı gelinin takkesinin üzerine oturtturulur. Takkenin ve takkenin üzerine oturtturulan gelin kıvrığının düğün boyunca sağlam bir şekilde gelinin başında durabilmesi için altın renkli gelin teli aracılığıyla, bu örtünün üzerinden ve gelinin başının etrafından geçecek şekilde takkeyle gelin kıvrığı birbirine tutturulur (Fotoğraf 20). Daha sonra gelin teli kulak hizasından aşağı doğru sarkıtılır.

Fotoğraf 19: Gelin teli **Fotoğraf 20:** Gelin teli ile kıvrakın takke üzerine tutturulması

Kolye (Boyun Boncuğu)

Değerli taş, boncuktan, madenden veya altın paralardan yapılmış, boyna takılan takıdır. Yörede buna 'boyun boncuğu' denmektedir (Fotoğraf 21,22). Gelinliğin aksesuar parçası olan boyun boncuğu, kırmızı renk olup, tamamen yazma boncuklardan yapılmış olup, zemin kısmı kırmızı oya pullarıyla süslenmiştir. Gülizar Mehmet'e ait olan ve gelinlik aksesuarı olarak kullanılan oya boncuğunun üzerine altın liralara takılır. Gülizar hanımın vermiş olduğu bilgi doğrultusunda, oya boncuğu, eskiden altın liralara kullanılırken; günümüzde imitasyonlarıyla kullanıldığını belirtmiştir.

Fotoğraf 21: Boyun boncuğu

Fotoğraf 22: Altın takılı boyun boncuğu

15. Broş

Broş, kadınların giysilerinin göğsüne taktıkları süs iğnesidir. Yörede süsleme unsuru olarak kullanılan bu süs iğnesine, 'boncuklu iğne' denmektedir. Dikdörtgen ve yuvarlık şekilleri mevcut olup, işlemeli gömleğin yaka kısmını ortalayacak şekilde takılır (Fotoğraf 23). Dikdörtgen ebatlı boyun boncuğunun uzunluğu 8 cm, eni yaklaşık olarak 5 cm'dir.

Gelinliğin aksesuar parçası olan boncuklu iğne, kırmızı renk olup, çengelli iğne tamamen kırmızı boncuk ve pullarla süslenmiştir.

Fotoğraf 23: Boncuklu iğne

Sonuç ve Öneriler

Orta Asya bozkırlarından, önce Anadolu'ya yerleşen, oradan da Balkanların doğusuna göçen Türkmen soyundan gelen göçebe boylar olarak bilinen Yörükler, binlerce yıldır sürdürdükleri yaşam tarzını örf-adetleri, gelenekleri canlı tutarak 'kültürel kimliklerinin' devamını ve aktarımını da sağlamaktadırlar. Makedonya coğrafi konumu gereği, farklı millet ve farklı dine mensup grupların iç içe yaşamış olmaları, günümüzde zengin bir kültür mirasın aktarılmasını sağlamıştır.

Makedonya'da gelenek ve göreneklerini çok iyi yaşatan Radoviş beldesine bağlı, Yörük köyü olan Kocaali, hala düğün töreninde yöresel gelin giysilerini kullanan köylerden biridir. Kocaali köyünde yöresel gelinlik, üzerindeki süsleme zenginliği ve aksesuarları incelendiğinde, Yörük kadının duygu, düşünce ve ince zevkini güzel bir şekilde yansıttığı görülmektedir.

İncelemeler sonucunda Makedonya-Kocalı köyü halkı, kıyafetlerini ve aksesuarlarını titizlikle saklayıp, koruduğu ve geleneklerine bağlı bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Gelinlerin düğünde giydikleri geleneksel gelinlik ve aksesuarları bunun bir kanıtıdır. İncelenen gelinlik kıyafetlerinde pamuk, yün, pamuklu basma ve kutnu kumaşlar kullanılmaktadır. Ağırlıklı olarak yünlü ve pamuklu, çoğunluğu düzen adı verilen tezgâhta dokunmuş olan kumaşların kullanıldığı gözlenmiştir. İşlemeli don (şalvar) ve işlemeli gömlek (entari) pamuklu kumaştan üretilmiş olup, Suzeni (zincir) işleme tekniği kullanılmıştır. Bitkisel ve geometrik motifler hâkim olup; bu işleme tekniğinde, sarı ve gümüş renkte sırma iplik ve sarı, turuncu, pembe, kırmızı, lacivert, mavi, yeşil pamuklu iplikler kullanılmıştır. Ayrıca işlemeli gömlekte susma tekniği de görülmektedir. Eskiden bu işlemler gergef çerçevede yapılırken, günümüzde daha çok hazır olarak temin edilmektedir.

Mintan ve ipek entaride kullanılan astar kumaşı açısından örneklerde pamuklu bez kumaş kullanıldığı görülmektedir.

Mintan özelliklerinde elde edilen verilere göre; yakasız olan bu giysinin ön ortası boydan boya açık olup, kollar geniş ve düz kol şeklinde bileğe kadar uzanır. Beden boyu göğüs altına kadardır. Mintan süslemesinde sarı renkli şeritler ve gümüş renkli kaytan uygulanmıştır.

Gelinlik takı ve aksesuarları, giysileri tamamlayıcı unsur niteliğindedir. Kemer aksesuar ürünü gümüş kaplama olup, kabartma tekniği kullanılmıştır. Diğer aksesuar ürünleri yazma boncuğu oya pulları ve sarı sırma şeritlerle süslenmiştir.

Sonuç olarak, Makedonya-Radoviş belediyesine bağlı Kocaali köyü halkı yöresel gelinlik kıyafetlerini muntazam bir şekilde saklayıp, koruduğu ve geleneklerine uygun olarak kullandıkları incelemeler sonucunda tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, incelemeler ve değerlendirmelerle; bu çalışmada ulaşılabilecek sonuçların başka araştırmacılar için kullanılabilir veriler oluşturması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Adiller, S. (2013). Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 2.
- Berker, N. ve Durul, Y. (1983). *Türk İşlemelerinden Örnekler*. Türk Süsleme Sanatları: 1. İstanbul:Ak Yayınları.
- Ceran, A. Ş. (1996), *Tarihi Ve Sosyo-Kültürel Yönden Konya Sarayönü Ve Çeşmelisebil Yörükleri*. Konya: Damla Ofset Matbaacılık.
- Çelebilik, G. (2004). Konya Meram İlçesi Karadağın Kasabasında Kanaviçe İşlemeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 55-66.
- Çetintürk, S. (1943). Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2(1), 107-116.
- Çobanlı, Z. ve Kanışkan, E. (2013). Osmanlı Çini ve Seramiklerinde Giyim Kuşam Kültürü ve Özellikleri. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4.
- Elizabeta, K. (2004). *Yörüks (Yörükler), Makedonya'da Yaşayan Türk Etnik Topluluğu*. Üsküp. Museum Of Macadonia (Katalog), 79-83.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul:Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Gökbilgin, M. T. (2008). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul.
- Gökçearslan, A. Ve Özdemir, M. (2017). Anadolu Geleneksel Sıraç Kadın Giyimi. *Vocational Education (NWSAVE)*, 12(2): 1-19.
- Görgünay, N. (2008). *Geleneksel Türk Giyim Tarihi*, İzmir: Grafmat Basım Sanayi Ltd. Şti.
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, (1999), 24, İstanbul:Görsel Yayınlar.
- Günay, U. (1986). *Türk Tarihi Kadın Kıyafetleri*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Hasan, E. ve Adiller, S. (2017). Makedonya, Radoviş Türklerinin Türkçe Eğitiminde Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1).
- İnternet: <https://balkangunlugu.com/2012/12/13/radovi-yoeruekleri/> Son Erişim Tarihi: 03.12.2018.
- Jelavich, B. (2016). *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*. 4. Baskı. İstanbul:Küre Yayınları.
- Kırgızoğlu, N.G. (1994). *Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumaları ve Giysileri*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları No.7.
- Koca, E. ve Koç, F. (2016). İç Anadolu Bölgesi Halk Giyim Kuşamında Kullanılan Kadın Entarileri. VI. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı, 327-337
- Koca, E. ve Kumaş, N. (2015). Yitirilen Kültürel Değerler: Giresun İli Yöresel Gelin Giysileri. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 84.
- Koca, E. ve Kırkıncıoğlu, Z. (2015). Denizli İli Gelin Giyim-Kuşamının Gösterge bilimsel Açıdan Çözümlemesi. *Turkish Studies Dergisi*, 11(8), 247-270.
- Koç, F. ve Koca E. (2012). The Clothing Culture of the Turks, and the Entari. (Part 2,The Entari), Folk Life: Journal of Ethnological Studies, Vol. 50 (2) , s. 141-168
- Koç, F. ve Saatçioğlu, K. (2017), “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi”nde Türkiye’den Yunanistan’a Göç Eden Ortodoks Rum Kadınlara Ait Gelenekli Giysiler”, *Turkish Studies*, 12 (3) 647-668 DOI Number:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11578>

- Koç, F. ve Koca, E. (2016). "Halk Giyim Kuşamının Yok Olmasına İlişkin Nedenler ve Koruma Altına Alınması Gerekliliğinin 5N1K Yöntemi İle Analizi, TURKISH STUDIES -, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), 11.2.755-778. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9274>.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Yayınları.
- Köklü, H. (2002). *El İşlemeleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayın.
- Nureski, D. (t.y.). *Osmanlı'dan Günümüze Makedonya'daki Türk Kültür ve Makedonya'nın Türk Kültür Tarihindeki Yeri ve Önemi*, 353.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayınevi.
- Özbel, K. (1947). *Anadolu Kadın Kılıkları. El Sanatları V*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özgişi, T. (2014). *International Journal of Social Science*, Number 26, Summer II, s.345.
- Sümer, F. (1950). 16. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış. *İ.Ü.İ.F. Mecmuası*, 11(1), 4.
- Sürür, A. (1976). *Türk İşleme Sanatı, Türk işleme sanatları*. Serisi:4, İstanbul: Ak Yayınları.
- Tufan, M. Özsus, E. ve Erden, F. (2015). Makedonya Üsküp Yöresi Giysilerinden Kına Kıyafeti, *International Journal of Culture and Sport*, SI(1).
- Türkay, C. (1979). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiret, Oymak ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Serisi*. İstanbul: Garanti Matbaası.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2011). *Osmanlı Tarihi*. 1. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Wachtel, A. B. (2009). *Dünya Tarihinde Balkanlar*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.

Görsel Kaynak

- Göresl 1: Tuztaş, A. H; Adiloğlu. S. (2018). *(Yörükler), Anadolu'da Kalanlar ve Anadolu'dan Göçenler*, (Katalog-Selda Adiloğlu). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi.

Kaynak kişiler

- Mergüzer Memedova (07.07.2018, Radoviş-Kocaali Köyü)
- Gülizar Mehmet (07.07.2018, Radoviş-Kocaali Köyü)
- Fadime Bekir (07.07.2018, Radoviş-Kocaali Köyü)